

Jog és Állam

45. szám

XXIV. Jogász Doktoranduszok
Konferenciája

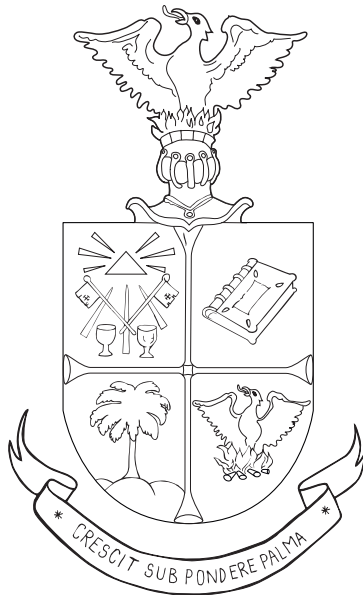
Jog és Állam

45. szám

XXIV. Jogász Doktoranduszok Konferenciája

Szerkesztették:

PROF. DR. JAKAB ÉVA – PROF. DR. MISKOLCZI-BODNÁR PÉTER

Budapest, 2023

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

© Szerző, 2023

A Jog és Állam sorozat szerkesztőbizottságának tagjai:

Prof. Dr. Domokos Andrea – Prof. Dr. Homicskó Árpád Olivér

Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter – Prof. Dr. Rixer Ádám

Prof. Dr. Szuchy Róbert

Sorozatszerkesztő:

Prof. Dr. Homicskó Árpád Olivér

ISBN

ISSN 1787-0607

Kiadja

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter, dékán

valamint

Patrocinium Kiadó

Felelős kiadó: Hegedűs Botond László, ügyvezető

MANDATUM VEL MUTUUM? A PROCURATOR ELJÁRÁSÁNAK D. 17, 1, 34 PR. SZERINTI ÉRTÉKELÉSE

1. Bevezetés

A római jog közismert klasszifikációs modellje a kötelmek *ius civile* és *ius honorarium* jogrétegeinek megfelelő *stricti iuris* és *bonae fidei obligatiók* szerinti felosztása.² Az alábbi Africanus–fragmentum tengelyében a két különböző kötelemtípus azonos ügyletben történő megvalósulásának kérdése áll. Elemzésünk egy olyan esetet vizsgál, amikor egy megbízás alapján eljáró képviselő a birtokában lévő pénzüsszetre vonatkozóan kíván kölcsönt felvenni az ügy ura távollétében.

2. Tényállás

Afr. 8 *quaest.* D. 17,1,34 pr.

Qui negotia Lucii Titii procurabat, is, cum a debitoribus eius pecuniam exegisset, epistulam ad eum emisit, qua significaret certam summam ex administratione apud se esse eamque creditam sibi se debiturum cum usuris semissibus.

Lucius Titius ügyeit *procurator*a kezelte. Az idegen ügyvitel során a *procurator* pénztartozásokat hajtott be a *dominus* adósaitól. Az adósságok beszedését követően levelet írt Lucius Titiusnak, amelyben tudomására hozta, hogy egy bizonyos összeg nála van, melyhez ügyintézői tevékenysége révén jutott hozzá. A levélben megjelölt összegre vonatkozóan írásban kijelentette, hogy adósnak tekinti magát és azt kölcsönként szándékozik felvenni, majd évi 6%-os kamatlábbal együtt fogja visszafizetni.

3. Quaestio

quaesitum est, an ex ea causa credita pecunia peti possit et an usurae peti possint.

Miután az ügykezelő szándékáról Lucius Titius tudomást szerzett, jogi tanácsadást kért. Titius az iránt érdeklődött, hogy miként juthat hozzá a képviselőjénél lévő ösz-

1 PhD-hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Témavezető: Jakab Éva, DSc., intézetvezető egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

2 BRÓSZ Róbert – PÓLAY Elemér: *Római jog*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1986⁴, 331.

szeghez. Perelheti-e őt kölcsön címén és e perben követelheti-e a kamatokat is?

4. Responsum

Respondit non esse creditam: alioquin dicendum ex omni contractu nuda pactione pecuniam creditam fieri posse. Nec huic simile esse, quod, si pecuniam apud te depositam convenerit ut creditam habeas, credita fiat, quia tunc nummi, qui mei erant, tui fiunt: item quod, si a debitore meo iussero te accipere pecuniam, credita fiat, id enim benigne receptum est. His argumentum esse eum, qui, cum mutuum pecuniam dare vellet, argentum vendendum dedisset, nihilo magis pecuniam creditam recte petiturum: et tamen pecuniam ex argento redactam periculo eius fore, qui accepisset argentum. Et in proposito igitur dicendum actione mandati obligatum fore procuratorem, ut, quamvis ipsius periculo nummi fierent tamen usuras, de quibus convenerit, praestare debeat.

A fragmentum utolsó részében következik a jogtudós részletes indokolással ellátott válasza. Mivel a szöveg e tömör mondatában rejtett alany van, csak következtetni tudunk a válaszoló személyére. Amint arra az Africanus-szakértő, Vécsey rámutatott, Africanus mestere, Iulianus praxisából merítette *casusait*, és írásaiban csak ritkán nevezi meg a *respondentst*.³ Tekintve, hogy a szöveg több Iulianus stílusára emlékeztető fordulatot tartalmaz, célszerű elfogadnunk ezt az álláspontot a *responsum* szerzőjét illetően.⁴

Iulianus indokolása két jogértelmezési módszert foglal magában.

Logikai értelmezése szerint a *procurator* nyilatkozatából nem jött létre kölcsön (*non esse creditam*), máskülönben minden szerződésből pusztá megegyezés (*nuda pactione*) folytán kölcsön keletkezne. Ez pedig elképzelhetetlen a dologátadással keletkező, egyoldalú *stricti iuris obligatio* esetében.⁵ Iulianus egy ellenpéldán keresztül igyekszik érzékeltetni, hogy jelen esethez képest egészen más az, amikor a letétbe helyezett pénzüsszetre vonatkozóan megállapodnak a felek, hogy a letévé felhívására nem köteles visszaadni a letéteményes a dolgot, hanem azt kölcsönként továbbra is magánál tarthatja. A *conventio* tehát *causa*-változást tud előidézni a letéti szerződésnél, míg az egyoldalú kötelemnél e hatás elmarad.⁶

A másodikként alkalmazott szubsztantív értelmezés más megállapításra vezet. Amennyiben a megbízó utasítására, annak adósától az ügyvivő pénzt vesz át, *benigne receptum est*, hogy kölcsön jön létre a felek között.

Iulianus érvelésében egy olyan tényállásra hivatkozik, ahol a kölcsönadó nem

3 VÉCSEY Tamás: Sextus Caecilius Africanus jogtudós. Értekezések a társadalmi tudományok köréből (10. 6.), Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1889, 13.

4 Vö. Afr. 8 *quaest.* D. 15, 1, 38, 2; Afr. 5 *quaest.* D. 30, 108, 9; eod. 109 pr.; Afr. 5 *quaest.* D. 46, 8, 24, 1.

5 ZIMMERMANN, Reinhard: *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford, Oxford University Press, 1996, 154.

6 A *reductio ad absurdumot* kilátásba helyező értelmezési módszert egyéb töredékekben is megtaláljuk: Iav. 4 *ex post. Lab.* D. 18, 1, 77; Paul. 11 *ad Sab.* D. 21, 1, 11.

tudott pénzt nyújtani a kölcsönbe vevőnek, így más szolgáltatást ajánlott fel számára. *Argentum vendendum*, azaz eladásra szánt ezüstöt adott át a kölcsönbe vevőnek, hogy az a kölcsön tárgyának értékesítéséből pénzhez jusson.⁷ Ilyenkor pénzkölcsön címén – miként a *iurisperitus* is állítja – a kölcsönbe vevő nem lesz perelhető. Ehhez ugyanis szükséges lett volna a pénz tulajdonjogának kölcsönadó általi átruházására, ez viszont elmaradt.

Iulianus a kockázatviselésre is kitér. A kölcsönbe vevő az ezüst eladásából befolyt pénzért úgy köteles helyt állni, mintha az eredeti szolgáltatást vette volna át.

A jogász vélemény a tényállásból felmerült jogi probléma megoldásával zárul. A Lucius Titius által elé terjesztett esetben Iulianus az alábbi konklúziót fogalmazza meg: a megbízott *procurator*tól *actio mandati directa* útján követelhető az általa beszedett pénz. A jogász különbséget tesz a *procurator* felelőssége és veszélyviselési kötelezettsége között. Iulianus rögzíti, hogy a *procurator* az adóstól behajtott pénzürmékre vonatkozóan veszélyviselési kötelezettséggel tartozik (*ipsius periculo*), viszont a kamatfizetési kötelezettsége felelősségi körébe esik (*praestare debeat*).

A jogeset központi kérdése, hogy létre jött-e kölcsön a felek között a *procurator* levele által? Ezt Iulianus nyomban megválaszolja. Szerinte a *procurator* ténykedése nem kölcsön. De ha nem kölcsön, akkor hogyan minősítjük a tényállást?

5. Argumentum ad absurdum

A rövid válaszadás után Iulianus rendszertani distinkcióval kezdi érvelését. A kölcsön reálszerződés, így létesüléséhez a régi jog elengedhetetlennek tartotta a dologátadás aktusát, amelynek tárgya meghatározott mennyiségű elhasználható dolog és célja a tulajdonátruházás,⁸ *ex meo tuum fit*, ahogy Gaius írja.⁹ E koncepcióból indul ki Iulianus is, és *argumentum ad absurdum* eszközével szemlélteti ennek fonákját:¹⁰ máskülönben (*alioquin*) minden szerződésből *nuda pactione* kölcsön keletkezne. Kérdésként merül fel, hogy a „puszta megállapodás” szintagmája a felek eredeti jogviszonyára, a *mandatum*ra vonatkozik, vagy pedig a *procurator* levélben kifejezett nyilatkozatát követő esetleges megállapodásra. A szöveg folytatása alapján az utóbbiról lehet szó.

Iulianus kidomborítja a tényállás, és egy példaként említett, letéthez kapcsolódó eset közötti ellentétet. Élesen elhatárolja egymástól a megegyezéses kölcsönt (Vere-

7 BÜRGE úgy véli, hogy az *argentum* az *argentarius*okra vonatkozik: BÜRGE, Alfons: Geld- und Naturalwirtschaft im vorklassischen und klassischen römischen Recht, SZ 99 (1982), p. 128–157, 134. A szövegben viszont az ezüst, mint szolgáltatás szerepel (*argentum vendendum dedisset; ...qui accepisset argentum*), semmi sem utal bankári tevékenységre. Másrészt a kölcsön hitelezőjét inkább *faenerator*ként jelölik a források: FÖLDI András: *Kereskedelmi jogintézmények a római jogban*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1997, 224.

8 TALAMANCA, Mario: *Istituzioni di diritto romano*, Milano, Giuffrè Editore, 1990, 541.

9 Gai 3, 90.

10 BÜRGE 1982, 134.

inbarungsdarlehen¹¹), amelyet a *si pecuniam apud te depositam convenerit ut creditam habeas* parafrázis jelöl, az utalványozási kölcsöntől (Anweisungsdarlehen¹²). Az előbbi, megállapodással létrejövő kölcsön esetében tulajdonváltás áll be,¹³ a pénzürmék, amelyek kezdetben joghatás nélkül (*detentio*) pusztán őrzésben voltak a *depositarius*-nál,¹⁴ a *deponens* általi kölcsönadással a letéteményes tulajdonába mennek át, vagyis *brevi manu traditio* valósul meg.¹⁵ Iulianus tehát a causa-váltás alapján elismeri a tulajdonát ruházást.¹⁶

Az utalványozási kölcsön teóriája már átvezet bennünket a teleologikus értelmezés terebélyesítésébe.

6. Benigna interpretatio

Iulianus azt mondja, hogy a *benigna interpretatio* kölcsönként fogja fel azt az esetet, amikor a megbízott az ügy ura utasítására pénzt vesz át adósától. Vagyis a *benigne receptum* eltekint a kölcsön korábbi tényállási elemének minősülő dologátadástól. Giario „Dambruchargument” tézise alapján Iulianus konzervatívan ragaszkodik a kölcsön korabeli feltételeihez, de a kiterjesztő értelmezésre reflektálva kilátásba helyez egy fikciót, amely lehetővé tenné az utalványozási kölcsön megvalósulását.¹⁷ Ebben az értelemben az alapjogviszonyt utalványozás formájában létrejövő kölcsöntípusként kellene felfognunk.¹⁸ A *iussero* terminus ugyan utalhatna *delegatióra*, ellenben a speciális kölcsönfajta fennforgásának lehetőségét valószínűtlenné teszik az alábbi okok: az utalványozási kölcsönnél szükséges volna, hogy azt a személyt, *qui negotia Lucii Titii procurabat* Titius utalványosának tekintsük; a *delegatio* alapján indokolatlan – és érthetetlen – lenne a fiktív-*delegatarius* fiktív-*delegans*nak címzett levélbeli nyilatkozata; az ügyletet *stipulatio*ba kellett volna foglalni.

Kétkelünk a *benigna interpretatio* alkalmazásának szükségességében, mert a klasszikus jog – eredeti – szabályai tükrében nem feleltethető meg a kölcsön intézményeként az ily módon magyarázott tényállás. Úgy gondoljuk, a forrás kérdéses részlete

11 GIARO, Tomasz: Afrikan und die reductio ad absurdum. In: Harke, Jan Dirk (szerk.): *Africani quaestiones. Studien zur Geschichte und Dogmatik des Privatrechts*, Berlin–Heidelberg, Springer, 2011, p. 1–15, 4.

12 GIARO 2011, uo.

13 MOLNÁR Imre – JAKAB Éva: *Római jog*, Szeged, Leges, Diligens, 2020⁹, 291.

14 PÓKECZ KOVÁCS Attila: A letét ingyenes és visszerthes jellegének következményei a letéteményes felelősségére a római jogban és az új Ptk. szabályozásában, *JURA*, 22. évf. 2. sz. (2016), p. 147–158, 147.

15 GIARO 2011, uo.

16 *Nec novum aut mirum esse, quod per alium accipias, te accipere*, állítja Celsus, aki elfogadja a kölcsön képviselő útján történő létesítésének lehetőségét: Ulp. 32 *ad Sab.* D. 24, 1, 3, 12.

17 GIARO 2011, 4-5.

18 Vö. BÜRGE 1982, 135.

szimplán megbízási jogviszonyt takar.¹⁹ Semmi köze sincs a kölcsönhöz. A *mandatum* konszenzuális attribútuma lehetővé teszi, hogy az – a szerződés kereteinek megőrzése mellett²⁰ – akár feltételhez kötve (*sub condicione*), akár meghatározott időpontban (*in diem differri*) jöjjön létre.²¹

Iulianus analógiájában a kölcsönösszeg tényleges átadásának alternatív megoldását mutatja be. Egyetértünk a megállapítással, miszerint e körülmények között pénzkölcsön nem jött létre. Ugyanakkor nem teljesen világos, hogy *mutuum*nak minősíthető-e egyáltalán az ügylet.

Kétféle variáció olvasható ki az analógiából. Az *argentum* sikeres meghatározása, mintegy kizáró diszjunkcióként vezetne eredményre.

Amennyiben az ezüstöt – klasszikus értelemben – fajlagos szolgáltatásként fogjuk fel, több problémába is ütközünk. Egyrésztől bajosan határozható meg a *certa res*, hiszen bizonytalan, hogy a kölcsönbe vevő milyen áron tudja eladni az ezüstöt; másrésztől az adós kötelezettsége nem szűkülhet az ezüst visszaadására, mert másra – konkrétan az ezüst értékesítésére – is vállalkozott a szerződésben; így e tevékenységek összességében – nézetünk szerint – már a tágabb értelemben vett *facere*-szolgáltatás tartományát súrolhatják.²² Az adós kötelezettsége a kölcsönkapott dolog helyett ugyanabból ugyanannyit visszaadni,²³ tehát ezüsttel kellene teljesítenie.

A magunk részéről ezt a megközelítést elvetjük. Racionálisabbnak tartjuk a felfogást, amely az ezüstöt *praestatio specificac*ként kezeli. Ebben az értelemben a hitelező ezüst értéktárgyat bocsát a kölcsönbe vevő rendelkezésére azzal, hogy azt értékesítse és a befolyt vételárat használja fel kölcsönként. Ekképp a *contractus mohatrae* tényállásával találkozhatunk az analógiában.²⁴ Ezzel a megoldással összhangban állna Iulianus kockázatviselésre vonatkozó álláspontja, ugyanis az adós úgy köteles helytállni, mintha magát a kért kölcsönösszeget kapta volna kézhez. Zimmermann felhívja figyelmünket arra, hogy e speciális kölcsönalakzat csak Diocletianus idejében nyert elismerést, így

19 Az egyébként is archaikus *iussu* ige éppenséggel nem szerepel Paulus példálózó felsorolásában – noha a *velle* és a *mandare* igékhez hasonló jelentéssel bír –, érzékelhetően utasítás adására, meghatalmazásra vonatkozik vö. HAMZA Gábor: *Az ügyleti képviselés*, Budapest, Rejtjel, 1997, 126; Paul. 32 *ad ed.* D. 17, 1, 1, 2.

20 WATSON, Alan: *Contract of Mandate in Roman Law*, Oxford, Oxford University Press, 1961, 68.

21 Paul. 32 *ad ed.* D. 17, 1, 1, 3.

22 A kölcsönadótól kapott szolgáltatás sorsa labilis. Nem tudható, hogy azt a kölcsönbe vevő végül eladja-e és ha igen, utána felveszi-e kölcsönként az eladási árnak megfelelő összeget: Ulp. 31 *ad ed.* D. 19, 5, 19 pr.

23 KASER, Max: *Das Römische Privatrecht*, München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1971², 530.

24 Az analógia eszerinti értelmezése egybevág az Ulp. 26 *ad ed.* D. 12, 1, 11 pr. tényállásával, ahol értékesítési céllal egy tálat, illetve egy aranytömböt ad át a kölcsönadó a kölcsönbe vevőnek.

Iulianus és Africanus korában a sajátos tényállásból felmerülő igényérvényesítésre az *actio certae creditae pecuniae* szolgálhatott.²⁵

7. Következtetések

In proposito, azaz Lucius Titius és ügykezelője közötti jogviszony kapcsán Iulianus úgy dönt, hogy a *procurator* mind felelősség, mind pedig veszélyviselési kötelezettség terheli.

A veszélyviselés a *procurator* a Titius adósaitól átvett pénzre, pontosabban arra az összegre vonatkozóan terheli, amelyet levelében megjelölt. Ebből Harke arra következtet, hogy Iulianus mégis elfogadta a *benigna interpretatió*t és létrejött egy bizonyos „megbízás belüli kölcsönügylet” a felek között.²⁶

Iulianus következetes okfejtésére szorítkozva, véleményünk szerint nem lehet szó kölcsönről. Úgy véljük, egyszerűen módosult a megbízás belüli kockázatoszlás a felek között. A *procurator* szándékozik kölcsönként magánál tartani a pénzürméket, s e momentumtól kezdve már saját érdekében cselekszik, nem pedig a megbízó érdekkörében jár el. Ráadásul a beszedett pénzüsszeg visszafizetésével késedelembe esett, így szerződészegést követett el. Mindezek alapján a *periculum vis maioris* viselésének kötelezettsége átszáll a *procuratorra*.

A kamatfizetési kötelezettségről igen komprimáltan rendelkezett a jogász. Nem tudjuk, hogy milyen megegyezés jött létre a felek között a kamatokra vonatkozóan. Az utolsó mondat semmit sem árul el a megállapodásról, sem pedig arról, hogy azt mikor kötötték a felek.

A kamat mértéke szintén további magyarázatra szorul. A levélben meghatározott érték a *principatus* idejében szokványos mérték felét tenné ki,²⁷ mellyel igen kedvező helyzetbe kerülne a kölcsönt felvenni szándékozó *procurator*. Valószínűleg az általa beszedett tartozás után ennél magasabb kamatláb került rögzítésre Titius és adósa között, a levelében írtak alapján egy számára előnyösebb konstrukciót kívánt volna létrehozni.

A szövegben arra vonatkozó utalást sem lelünk fel, hogy a *procurator* egyoldalú nyilatkozatából *consensus* keletkezett volna és ezáltal utólagos megállapodás jött volna létre a felek között a kölcsönre vonatkozóan. Még *concludens factum* sem feltételezhető Titius részéről. Ha el is fogadnánk a *mandatum* keretei között utólagosan létesített kölcsönügylet verzióját, amit Harke „Randerscheinungen des Auftragsrechts”-ként ír le,²⁸ az inkohereus lenne a *tamen usuras, de quibus convenerit* passzussal. Szövegünkben a *conventio* a kamatokra nézve merül fel.

25 ZIMMERMANN 1996, 161.

26 HARKE, Jan Dirk: Das Vertragsrecht in Afrikans Quästionen. In: Harke, Jan Dirk (szerk.): *Africani quaestiones. Studien zur Geschichte und Dogmatik des Privatrechts*, Berlin–Heidelberg, Springer, 2011, p. 37–52, 49. Ezzel az értelmezéssel rokoníthatók a kölcsön Ulpianus által adatált különleges szabályai: Ulp. 31 *ad ed.* D. 12, 1, 15.

27 TALAMANCA 1990, 545-546.

28 HARKE 2011, 48.

Amennyiben mindezek ellenére mégis feltennénk, hogy a megegyezés a hipotetikus kölcsönügyletbe kapcsolódott, akkor az *stipulatio usurarum* formájában valósulhatott volna meg.²⁹ A *stipulatio*s megállapodásnak viszont nyoma sincs a töredékben, az egyébként is inkompatibilis lenne az *actio mandati* érvényesíthetőségének elismerésével.³⁰

Ezek az elméletek tehát *circulus vitiosus*hoz vezetnek: ad 1) Iulianus rövid válaszában *ab origine* kizárja a kölcsön lehetőségét, a szövegben csak a megbízási jogviszony jegyei bukkannak fel; ad 2) a kölcsön–hipotézis nem egy, hanem két utólagos megállapodást kíván: az egyik tárgya lenne a kölcsön létesítése, a másiknak az attól jogilag független kamatkikötés,³¹ azonban csak a kamatokkal összefüggésben olvashatunk megállapodásról; ad 3) kölcsönnél *stipulatio* nélkül kamatfizetési kötelezettség szóba sem kerül: a kölcsön *stricti iuris* tulajdonságából következik, hogy az adós alapvetően nem köteles kamatot fizetni.

Serrao elveti a *pactum* formájában történő megállapodás lehetőségét, mivel azt *in continenti* kellett volna megkötni a megbízási jogviszony létesítésekor,³² ráadásul a kamatkikötés *stipulatio*t igényelne.³³

Az általunk elfogadhatónak vélt indirekt értelmezés a kötelmi jog általános tanaihoz nyúl vissza. Feltételezzük, hogy a kölcsönt felvenni szándékozó *procurator* magánál tartja a meghatározott pénzüsszeget, mert abban bíz, hogy kölcsönbe vevőként ezt megteheti, és csak később akar elszámolni, illetve kiadni a pénzürméket. Ebből az következne, hogy a teljesítés neki felróhatóan marad el. Úgy hisszük, a formátlan megállapodásnak a késedelmi kamat fizetésre kell vonatkoznia. A *conventio* az eredeti *contractus*ra utalhat, a *mandatum* részét képezhette,³⁴ és a késedelmes teljesítésből felmerülő kamatok követelésére lesz jogosult Lucius Titius *actio mandati*val. Amennyiben nem szerződéskötéskor történt volna a *conventio*, a korábban kilátásba helyezett valamennyi mellékegyezmény kizárólag *stipulatio (conventionalis)*³⁵ formájában lett volna érvényes, erre vonatkozóan viszont semmilyen adatunk sincs.

29 A *procurator* levelében megjelölt összeg (*certam summam ex administratione*) egyébiránt stipulálásra is alkalmas, lásd ehhez: KASER, Max: Die Stipulationsklausel ‚quanti ea res erit‘, SZ 90 (1973), p. 184–219, 205. Mindazonáltal verbálszerződés a másik fél nyilatkozata hiányában nem jöhet létre.

30 A kölcsönhöz kapcsolt *stipulatio*t rendszerint a szerződéskötéssel egyidejűleg eszközölték a felek: KASER 1971, 532. A *conventio* és a *stipulatio* relációjára vonatkozóan lásd: uo. 527.

31 BENEDEK Ferenc – PÓKECZ KOVÁCS Attila: *Római magánjog*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021⁹, 303.

32 SERRAO, Feliciano: *Il procurator*, Milano, Antonino Giuffrè, 1947, 129.

33 Vö. DIÓSDI György: *Contract in Roman Law. From the Twelve Tables to the Glossators*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1981, 111–112. *Pactum adiectum*mal elvileg *stricti iuris* szerződéseknel is kiköthető lenne kamat, azonban perlésre csak *stipulatio* alapján volt lehetőség: PÓLAY Elemér: Kamat a római jogban, *Miskolci Jogászélet*, 1942/7, p. 107–110, 109.

34 Vö. a *conventio nomen generale* jellegével: Ulp. 4 *ad ed.* D. 2,14,1,3.

35 JAKAB ÉVA: Stipulationes aediliciae. A kellékhibákért való helytállás kialakulása és szabályai a római jogban, *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Juridica et Politica*, Tom. XLIV. Fasc. 7, Szeged, 1993, 86.

A *procurator* fentebb tisztázott veszélyviselési kötelezettségének magyarázatába ugyancsak bele illik a késedelmes teljesítés opciója.³⁶ Mint jeleztük, az általunk kínált megoldási lehetőség a kötelelem keletkezésének létszakából indul ki, vélelmezi, hogy a késedelmes teljesítés következményei is ekkor kerültek rögzítésre a felek között.³⁷ Amennyiben ezeket el tudjuk fogadni, úgy az *actio mandati* érvényesíthetőségének és a *periculum vis maioris*, illetve a felelősség kérdésére is választ kapunk.³⁸

Zárókövetkeztetésként megállapíthatjuk, hogy az Africanus–fragmentum tényállásában *mandatum* és nem *mutuum* állt fent a felek között.

36 FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, Budapest, Novissima Kiadó, 2022²⁶, 437-438.

37 Álláspontunkat egy *ulpianusi fragmentum* is megerősítheti, amely szintúgy kamatfizetésre kötelezi a késedelmesen teljesítő *procurator*-t: Ulp. 31 *ad ed.* D. 17, 1, 10, 3. Az *obligatio bonae fidei* alapján történő kamatfizetés szabályához lásd: Marci. 4 *reg.* D. 22, 1, 32, 2.

38 Itt szeretnénk utalni WATSON következtetésünkkel egybeeső nézőpontjára: «So even where the parties do not think of the transaction as a *mandatum*, if it falls within that form they will be bound by the *actio mandati*» (WATSON 1961, 68.)